

Fő fenntartások Magyarország Alaptörvényének negyedik módosításával kapcsolatban

2013. március 13.

2013. február 8-án a magyar parlamenti helyek kétharmadát birtokló kormánykoalíció tagjai módosító javaslatot¹ terjesztettek elő Magyarország 2012. január 1. óta hatályban lévő Alaptörvényére vonatkozóan. A törvényjavaslatot “Magyarország Alaptörvényének negyedik módosítása” címmel 2013. március 11-én fogadta el az Országgyűlés². Ahogyan azt a következőkben részletesen bemutatjuk, a negyedik módosítás aláassa Magyarországon a jogállamiságot azáltal, hogy olyan rendelkezéseket rögzít az Alaptörvényben, amelyeket az Alkotmánybíróság (a továbbiakban: AB) korábban már alkotmányellenesnek talált, illetve amelyek az alapvető nemzetközi emberi jogi elvekkel ellentétesek, továbbá gyengítik a Parlament felett gyakorolt alkotmánybírósági kontrollt.

1. Az Alaptörvény hatályba lépését megelőzően elfogadott alkotmánybírósági döntések hatályon kívül helyezése

Magyarország új alkotmányáról szóló véleményében³ a Velencei Bizottság aggodalmát fejezte ki Magyarország Alaptörvénye Preambulumának következő mondatával kapcsolatban: „nem ismerjük el az 1949. évi kommunista alkotmányt, mert egy zsarnoki uralom alapja volt, ezért kinyilvánítjuk érvénytelenségét”. A Velencei Bizottság álláspontja szerint, ha ennek a mondatnak lehetnének is jogi következményei „az csak visszaható hatályú semmisségként lehetne értelmezhető. (...) Továbbá érvként szolgálhatna a Magyar Alkotmánybíróság gazdag esetjogának totális mellőzésére, amely bár egy „érvénytelen” alkotmány alapján született, fontos szerepet játszott abban, hogy Magyarország a jogállamiság elve alapján kormányzott demokratikus állammá váljon.”⁴ 2012 májusában, Budapesten tett látogatása alkalmával a magyar kormányképviselői a Velencei Bizottságot úgy tájékoztatták, hogy az 1949-es alkotmány érvénytelenségét kimondó nyilatkozat „csakis politikai állásfoglalásként értelmezhető.”⁵

¹ A törvényjavaslat szövege és a hozzá fűzött indoklás elérhető itt:

<http://www.parlament.hu/irom39/09929/09929.pdf>

² A negyedik módosításnak az Országgyűlés által elfogadott szövege elérhető itt:

<http://www.parlament.hu/irom39/09929/09929-0055.pdf>

³ A Velencei Bizottság 87. Teljes Ülésén fogadta el (Velence, 2011. június 17-18.), CDL-AD(2011)016.

⁴ Magyarország új alkotmányáról szóló vélemény, § 35.

⁵ Magyarország új alkotmányáról szóló vélemény, § 37.

A magyar kormányzati hatalom képviselői által a Velencei Bizottság felé megfogalmazott, előzőekben idézett állítással ellentétben a kormányzó többség által kezdeményezett módosítás a korábbi alkotmány alapján meghozott alkotmánybírói döntéseket hatályon kívül helyezi, és így gyakorlatilag megtiltja azt, hogy az AB rendszerváltás után kidolgozott esetjogára hivatkozni lehessen, azáltal, hogy a következő szöveget emeli be az Alaptörvény záró rendelkezési közé: „5. Az Alaptörvény hatálybalépése előtt meghozott alkotmánybírói határozatok hatályukat veszítik. E rendelkezés nem érinti az ezen határozatok által kifejtett joghatásokat.”

Fontos megjegyezni, hogy a módosító javaslat első változata a következő rendelkezést tette volna az Alaptörvény részévé: „Az Alaptörvény hatálybalépése előtt meghozott alkotmánybírói határozatok és azok indokolása az Alaptörvény értelmezése során nem vehető figyelembe.”⁶ Az előterjesztés szövegét az Alkotmányügyi Bizottság 2013. február 25-én benyújtott javaslata alapján a parlamenti vita folyamán módosították az előzőekben idézett tartalommal.⁷ Az első szövegváltozat azonban ugyanazokat a következményeket vonta volna maga után, mint a végül elfogadott verzió. E tekintetben nincs jelentősége annak sem, hogy a Parlament által elfogadott szöveg értelmében a rendelkezés nem érinti az alkotmánybírói határozatok által kifejtett joghatásokat. Ez ugyanis csupán azt jelenti, hogy az alkotmánymódosítás érintetlenül hagyja azt a tényt, hogy bizonyos jogszabályi rendelkezéseket az AB megsemmisített vagy azt, hogy az alkotmánybírói határozat úgy határozott, hogy az alkotmányellenes rendelkezések bizonyos egyedi esetekben nem alkalmazhatók stb. Ráadásul az elfogadott szöveg megfogalmazása meglehetősen szerencsétlen és alapvetően jogi nonszensz, nehéz ugyanis elképzelni, hogyan lehetnek az AB határozatok „hatálytalanok” különösen akkor, ha azok joghatásai érintetlenek maradnak. Összegezve, a módosítás nyilvánvalóan eltörli az AB korábbi határozatait és következőképpen annak lehetőségét is, hogy azokra hivatkozni lehessen, vagy azok az Alaptörvény értelmezése során felhasználhatók legyenek.

A módosítás nyilvánvalóan ellentétes az AB-nak az Alaptörvény hatályba lépését követően megalkotott esetjogával, tekintettel arra, hogy a 22/2012. (V. 11.) AB határozat számú döntésében a testület az alábbi következtetésre jutott: „Az Alkotmánybírói határozatok az újabb ügyekben felhasználhatók azokat az érveket, amelyeket az Alaptörvény hatályba lépése előtt hozott korábbi határozata az akkor elbírált alkotmányjogi kérdéssel összefüggésben tartalmazott, feltéve, hogy az Alaptörvény konkrét – az előző Alkotmányban foglaltakkal azonos vagy hasonló tartalmú – rendelkezései és értelmezési szabályai alapján ez lehetséges. [...] Az Alkotmánybírói határozatok azokra az alapértékekre, emberi jogokra és szabadságokra, továbbá alkotmányos intézményekre vonatkozó megállapításai, amelyek az Alaptörvényben nem változtak meg alapvetően, érvényesek maradnak. Az előző Alkotmányon alapuló alkotmánybírói döntésekben kifejtett elvi jelentőségű megállapítások értelemszerűen irányadók az Alaptörvényt értelmező alkotmánybírói döntésekben is. Ez azonban nem jelenti az előző Alkotmányon alapuló határozatokban kifejtettek vizsgálódás nélküli, mechanikus átvételét, hanem az előző Alkotmány és az Alaptörvény megfelelő szabályainak összehasonlítását és gondos mérlegelést kíván. Ha az összehasonlítás az az eredmény, hogy az alkotmányjogi szabályozás változatlan vagy jelentős mértékben hasonló, az átvételnek nincs akadálya. Másrészt az előző Alkotmány és az Alaptörvény egyes rendelkezései tartalmi egyezősége esetén éppen nem a korábbi alkotmánybírói döntésben megjelenő jogelvek átvételét, hanem azok figyelmen kívül hagyását kell indokolni.”⁸ Ezekre az érvekre az AB későbbi határozataiban többször is hivatkozott.⁹

⁶ Negyedik módosítás, 19. cikk

⁷ A T/9929/46. sz. törvényjavaslat szövege és indokolása elérhető itt: <http://www.parlament.hu/irom39/09929/09929-0046.pdf>.

⁸ 22/2012. (V. 11.) AB határozat, indokolás [40]-[41].

⁹ Lásd: 30/2012. (VI. 27.) AB határozat, indokolás [14]; 34/2012. (VII. 17.) AB határozat, indokolás [33]; 4/2013. (II. 21.) AB határozat

Vagyis, a módosítás nyilvánvalóan ellentétben áll az AB-nak az Alaptörvény hatályba lépését követően meghozott határozataival, amely önmagában **ellentmondást eredményez az Alaptörvény által létrehozott új alkotmányos renden belül.**

Ráadásul nehéz belátni, hogy mi más lehetett a kormányzó többség célja, amikor előterjesztette az AB korábbi határozataira való hivatkozás tilalmát, mint hogy **„megbüntesse” az AB-t a számára kedvezőtlen döntéseieért.** A kormányzó párti Fidesz alelnöke ezzel kapcsolatban degradálóan úgy fogalmazott, hogy az AB *„nem puszkázhat úgy, hogy elővesz egy régi állásfoglalást Ctrl C, Ctrl V, és azt mondja, kész van”.*¹⁰ Az alkotmánymódosítás első változatához fűzött indokolás szerint a módosítás célja az AB mozgásterének szélesítése az Alaptörvény értelmezése során. Az indokolás értelmében *„ez természetesen nem zárja ki azt a lehetőséget, hogy a testület az Alaptörvény egyes rendelkezéseinek értelmezésekor a korábbival megegyező következtetésre jusson, ahogyan azt a lehetőséget is biztosítja, hogy az Alaptörvény egészének kontextusában a korábbi döntésekkel ellentétes megállapításokat tegyen.”* (Ezt az érvelést az Alkotmányügyi Bizottság által előterjesztett javaslat indokolása is megismétli.) Mindazonáltal, ha az előzőekben idézett cél lett volna az előterjesztő képviselők valódi motivációja, akkor egyáltalán nem lett volna szükség alkotmánymódosításra, hiszen az AB újonnan megalkotott esetjoga megfelel az indokolás által megfogalmazott céloknak. Megjegyzendő az is, hogy az új rendelkezés gyakorlati alkalmazása azt is jelentheti, hogy ha az alkotmánybírást a kormányzó párt által preferált tagokkal töltik fel (aminek nagy az esélye, tekintettel arra, hogy a jogszabályok nem követelik meg az ellenzék közreműködését a bírák személyére való javaslatételhez és a megválasztásukhoz, és a kormányzó többségnek a bírák kiválasztására irányuló közelmúltbeli gyakorlatára), a jövőbeli AB-nak nem kellene vesződnie azzal, hogy megindokolja a korábban megalkotott esetjogától való eltérést és azzal sem, hogy indokát adja a bizonyos emberi jogokat megillető védelmi szint csökkentésének.

Hangsúlyozni kell, hogy az esetjogra való hivatkozás – vagy az attól való eltérés megindokolása – annak igazolása érdekében is szükséges, hogy egy alkotmányos rendelkezés vagy elv egy bizonyos módon történő értelmezése nem önkényes, hanem az AB gyakorlatából következik és annak szerves részét alkotja. Egy bizonyos értelmezésnek az AB esetjogára való hivatkozással történő indoklása az alkotmányos elvekre vonatkozó egységes gyakorlat és értelmezés kialakulását segíti, amelynek hiánya a joguralmat fenyegeti.

Az alkotmánymódosítás első változatának hivatalos indokolása azt is tartalmazza, hogy a módosítás *„célja, hogy az Alaptörvény rendelkezései az Alaptörvény összefüggéseivel együtt, a korábbi Alkotmány rendszerétől függetlenül kerüljenek értelmezésre”.* Ez, azzal a ténnyel együtt, hogy az elfogadott szövegváltozat kifejezetten eltörli az AB korábbi döntéseit, erősebbé teszi az az iránti aggodalmat, hogy a kormányzópart szakítani akar az elmúlt két évtized alkotmányos hagyományaival és **ki akarja iktatni az AB által megalkotott, a korábbi alkotmányon alapuló alkotmányos követelményrendszert. Következésképpen, a módosítás az alkotmányosság jegyében megtagadja az 1989-1990 és 2011 közötti időszakkal való folytonosságot.** Fel kell hívni a figyelmet ezzel kapcsolatban arra is, hogy **a módosítás hatálya minden személyre és szervezetre kiterjed,** beleértve például a rendes bíróságokat és az ombudsmant is. Így a módosítás hátrányosan érinthet minden a jogállamiság és az emberi jogok védelméért felelős testületet.

¹⁰ Lásd: <http://www.origo.hu/itthon/20130130-megtiltja-a-puskazast-a-fidesz-az-alkotmanybirosagnak.html> (2013. január 30.)

A fentieket foglaltakat összefoglalva, a módosítás egy, az **AB-t érintő tisztán önkényes korlátozásként értelmezhető, amely komolyan aláássa annak függetlenségét és jó hírnevét**, valamint utat nyit az AB által az elmúlt két évtizedben megalkotott alkotmányos elvektől való eltérésnek. Egészében véve, a fentiekben ismertetett fejlemények a **jogállamiság elvének sérelméhez vezethetnek és csökkenthetik az alapvető jogok védelmi szintjét**.

2. Az AB eltiltása az Alaptörvényhez előterjesztett módosítások érdemben történő vizsgálatától

A Magyar AB sokáig arra az álláspontra helyezkedett, hogy nem vizsgálhatja felül az Alkotmány/Alaptörvény-módosítások alkotmányosságát, mivel ebben az esetben beavatkozna az alkotmányozó hatalomként eljáró Országgyűlés hatáskörébe. Az AB Magyarország Alaptörvényének Átmeneti Rendelkezéseivel kapcsolatban 2012 decemberében hozott határozata azonban e tekintetben jelentős változást jelentett, 45/2012. (XII. 29.) számú határozatában ugyanis az AB a következő következtetésre jutott: „*Adott esetben az Alkotmánybíróság a demokratikus jogállam alkotmányos tartalmi követelményeinek, garanciáinak és értékeinek a töretlen érvényesülését, alkotmányba foglalását is vizsgálhatja.*”¹¹ Ez azt jelenti, hogy az AB magának vindikálta a jogot az Alaptörvény-módosítások felülvizsgálatára az alkotmányosság általános elveinek fényében és az alkotmányellenes módosítások megsemmisítésére.

Feltehetően az AB közelmúltban megalkotott, előzőekben hivatkozott döntésére adott válaszként a negyedik módosítás¹² a következőket tette az Alaptörvény részévé, annak 24. cikke (5) bekezdéseként: „*Az Alkotmánybíróság az Alaptörvényt és az Alaptörvény módosítását csak a megalkotására és kihirdetésére vonatkozó, az Alaptörvényben foglalt eljárási követelmények tekintetében vizsgálhatja felül.*” Ráadásul a módosítás kifejezetten kizárja a lehetőségét annak, hogy a köztársasági elnök az alaptörvény-módosítást annak aláírása előtt érdemi vizsgálatra megküldje az AB-nak. A módosítás értelmében ugyanis a köztársasági elnök az Alaptörvény módosítását a megalkotására vonatkozó, az Alaptörvényben foglalt eljárási követelményekkel való összhangjának vizsgálatára küldheti csak meg az Alkotmánybíróságnak.¹³ (Az Alaptörvény eredeti szövege semmilyen szabályt sem tartalmaz a köztársasági elnök alkotmánymódosításokkal kapcsolatos jogosítványait illetően.) Vagyis, a negyedik módosítás értelmében **az AB az Alaptörvény javasolt vagy elfogadott módosításait azok érdemében nem vizsgálhatja felül, ami nyilvánvalóan ellentétes az AB ezzel kapcsolatban a 45/2012. (XII. 29.) számú, előzőekben hivatkozott határozatában kifejtett álláspontjával**.

Ráadásul a negyedik módosítás **biztosítja az Alaptörvénynek az (aktuális) kormánytöbbség általi tényleges politikai szükségleteknek megfelelő módosíthatóságát** a jövőre nézve is, továbbá azt, hogy **bármilyen vitatott kormányzati intézkedés formális alkotmányossága az Alaptörvény módosításával és az alapvető jogállami elvekkel szembenő jogszabályok és intézkedések formális alkotmányos alapjának létrehozásával, mint a jelenlegi kormánykoalíció által már korábban is alkalmazott megoldással, könnyedén megalapozható legyen**. Így a módosítás szilárd jogi alapot teremt a kormánytöbbség jelenlegi alkotmányellenes gyakorlatához és lehetővé teszi olyan rendelkezések Alaptörvénybe emelését a Parlamentet számára, amelyek sértik az emberi jogokat és nem felelnek meg az általánosan elfogadott nemzetközi jogelveknek. A negyedik módosítás azzal az

¹¹ 45/2012. (XII. 29.) AB határozat, Indokolás [117]-[118].

¹² Negyedik módosítás, 12. cikk (3) bekezdés

¹³ Negyedik módosítás, 11. cikk

eredménnyel is jár, hogy **ha a kormánytöbbség a parlamenti helyek kétharmadát birtokolja, az AB jelentéktelen szerepbe kényszerül.**

3. Az AB jogkörének további korlátozása

Az Alaptörvény 37. cikkének (4) bekezdése korlátozza az AB jogkörét annak kimondásával, hogy mindaddig, amíg az államadósság a teljes hazai össztermék felét meghaladja, az Alkotmánybíróság a központi költségvetésről, a központi költségvetés végrehajtásáról, a központi adónemekről, az illetékekről és járulékokról, a vámokról, valamint a helyi adók központi feltételeiről szóló törvények Alaptörvénnyel való összhangját kizárólag az élethez és az emberi méltósághoz való joggal, a személyes adatok védelméhez való joggal, a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságához való joggal vagy a magyar állampolgársághoz kapcsolódó jogokkal összefüggésben vizsgálhatja felül, és ezek sérelme miatt semmisítheti meg. (Az AB az e tárgykörbe tartozó törvényeket is korlátozás nélkül jogosult megsemmisíteni, ha a törvény megalkotására és kihirdetésére vonatkozó, az Alaptörvényben foglalt eljárási követelmények nem teljesültek.) Az AB jogkörének előzőekben ismertetett korlátozását a kormánytöbbség először (a korábbi alkotmány módosításával) 2010 novemberében vezette be nyílt „megtorlásként” miután az AB megsemmisítette egyes jövedelmekre vonatkozóan 98 %-os különadót kivető jogi rendelkezéseket.

A **Velencei Bizottság** az Alaptörvényről szóló véleményében¹⁴ kitért az AB jogkörének fentiekben hivatkozott korlátozására, miközben azt követő, az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvényről megfogalmazott véleményében kifejtette, hogy **sajnálataát valamint komoly aggodalmát fejezi ki** amiatt, hogy a kormány nem vonta vissza **a költségvetéssel kapcsolatos kérdésekben az AB jogkörének korlátozására vonatkozó rendelkezéseket**. Ehelyett az AB jogkörét érintő **korlátozást az Átmeneti Rendelkezések 27. cikke az átmenetinek szánt korlátozás véglegessé tételével még ki is terjesztette**, mivel nem csak azt mondja ki, hogy bizonyos jogszabályok alkotmányos felülvizsgálatát a testület mindaddig nem végezheti el, ameddig az államadósság a teljes hazai össztermék felét meghaladja, hanem azon törvények teljes körű felülvizsgálata, amelyeket abban az időszakban hirdettek ki, amíg az államadósság a teljes hazai össztermék felét meghaladta azt követően sem végezhető el, miután az államadósság a teljes hazai össztermék felét már nem haladja meg.¹⁵

Az Átmeneti Rendelkezések fentiekben hivatkozott cikkét az AB 45/2012. (XII. 29.) számú határozatában megsemmisítette, rámutatva arra, hogy az jellegét tekintve nem átmeneti rendelkezés. Azonban **a negyedik módosítás ismét beemelte az Alaptörvénybe az AB jogkörének korlátozását végelegessé tevő rendelkezést**, annak 37. cikke (5) bekezdéseként.¹⁶

Megjegyzendő az is, hogy az Átmeneti Rendelkezések 29. cikke azt a rendelkezést, amelynek értelmében mindaddig, amíg az államadósság a teljes hazai össztermék felét meghaladja, ha az Alkotmánybíróság, az Európai Unió Bírósága, illetve más bíróság vagy jogalkalmazó szerv döntéséből az állam által teljesítendő olyan fizetési kötelezettség fakad, amelynek teljesítésére a központi költségvetésről szóló törvényben e célra előzetesen meghatározott összeg nem elegendő, az

¹⁴ Magyarország új alkotmányáról szóló vélemény, elfogadva a Velencei Bizottság 87. Teljes Ülésén (Velence, 2011. június 17-18.), CDL-AD(2011)016, 98. §

¹⁵ Az alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvényről megfogalmazott vélemény, elfogadta a Velencei Bizottság 91. Teljes Ülésén (Velence, 2012. június 15-16.), CDL-AD(2012)009, 38. §

¹⁶ Negyedik módosítás, 17. cikk

e kötelezettség teljesítéséhez kapcsolódó hozzájárulást kell megállapítani, annak 37. cikke (6) bekezdéseként szintén beemelte az Alaptörvénybe.¹⁷ Ráadásul a rendelkezés eredeti szövege úgy módosult, hogy ez a külön hozzájárulás még akkor is megállapítható, ha a hiányzó összeg a kiegyensúlyozott költségvetési gazdálkodás követelményének sérelme nélkül a központi költségvetésről szóló törvényben más célra meghatározott összeg terhére pótolható.

4. Az Országos Bírósági Hivatal elnöke és az elnöknek az eljáró bíróság kijelöléséhez való joga

A magyar bírósági rendszer igazgatását a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény szabályozta újra, amely a bíróságok igazgatásáért korábban felelős bírói testületet az újonnan létrehozott Országos Bírósági Hivatal (OBH) elnökének személyében egy egyszemélyes döntéshozatali elven alapuló mechanizmussal váltotta fel. A választott új modellt és az OBH elnökének széles jogkörét a Velencei Bizottság mindkét vonatkozó véleményében¹⁸ kritizálta és megállapította, hogy tekintettel arra, hogy az OBH elnöke (akit a Parlament választ) „**a bíróságok szempontjából külső szereplő, ezért nem tekinthető a bírói önkormányzat részének.**”¹⁹ Ezen értékelést figyelmen kívül hagyva, a negyedik módosítás beemelte az Országos Bírósági Hivatal elnökéről szóló részt az Alaptörvény rendelkezései közé, amelynek 25. cikk (5) bekezdése úgy rendelkezik, hogy „a bíróságok igazgatásának központi feladatait az Országos Bírósági Hivatal elnöke végzi”.²⁰

A Velencei Bizottság a magyar bírósági rendszerről szóló törvények tárgyában 2012. októberében kiadott második véleményében arra a következtetésre jutott, hogy a Bizottság első vonatkozó véleménye után a Parlament által elfogadott módosítások dacára „*az OBH elnökének egyszemélyi felelősséggel gyakorolható jogköre továbbra is rendkívül széles, annak hatékony ellenőrzése pedig nehézkes maradt.*”²¹ Azok közül a témák közül, amelyekkel foglalkozni kell, a Velencei Bizottság jelzése szerint az egyik legsürgetőbb az OBH elnökének az eljáró bíróság kijelöléséhez való joga.

Az eljáró bíróság kijelöléséhez való jog (azaz ügyek áttétele egy másik bírósághoz ahelyett, amelyik az eljárási jogszabályok alapján – részletesen a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvényben szabályozza - eredetileg illetékes lett volna) Magyarország Alaptörvényének átmeneti rendelkezései 11. cikkének (3) bekezdésén alapszik, amely úgy rendelkezik, hogy az OBH elnöke az eljáró bíróság kijelöléséhez való jogát addig gyakorolhatja, „*amíg a bíróságok kiegyensúlyozott ügyterhelése nem valósul meg*”. Az Átmeneti Rendelkezéseknek ezt a szabályát 45/2012. (XII. 29.) számú határozatában az AB szintén megsemmisítette, mivel az jellegét tekintve nem volt átmenetinek tekinthető.

¹⁷ Negyedik módosítás, 17. cikk

¹⁸ A bírák jogállásáról és javadalmazásáról szóló 2011. évi CLXII. törvényről és a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvényről kibocsátott vélemény, melyet a Velencei Bizottság 90. Teljes ülésén fogadott el (Velence, 2012. március 16-17.), CDL_AD(2012)001; A magyar bírósági rendszerre vonatkozó, a CDL_AD(2012)001. számú véleményt követően módosított sarkalatos törvényekről kibocsátott vélemény, melyet a Velencei Bizottság 92. Teljes ülésén fogadott el (Velence, 2012. október 12-13.), CDL-AD(2012)020

¹⁹ A bírák jogállásáról és javadalmazásáról szóló 2011. évi CLXII. törvényről és a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvényről kibocsátott vélemény, 51. §.

²⁰ Negyedik módosítás, 13. cikk

²¹ A magyar bírósági rendszerre vonatkozó, a CDL_AD(2012)001. számú véleményt követően módosított sarkalatos törvényekről kibocsátott vélemény, 88. §

A tárgyalt véleményében a Velencei Bizottság a következőket állapította meg az eljáró bíróság kijelöléséhez való joggal kapcsolatban. „**Mivel a rendszer átmeneti jellege egy pontos és végleges határidő meghatározásával, ameddig az eljáró bíróság kijelöléséhez való jog gyakorolható, nem biztosított és mivel az ügyek kiválasztására vonatkozó objektív kritériumrendszer kidolgozása lehetetlennek tűnik, a Velencei Bizottság határozottan nem ért egyet az eljáró bíróság kijelölésének rendszerével, hiszen az nincs összhangban a törvényes bíróhoz való joggal, amely a jogállamiság egyik alapköve.**”²² A nemzetközi kritikák ellenére a negyedik módosítás megteremtette az OBH elnökének az eljáró bíróság kijelöléséhez való joga alkotmányos alapját azzal, hogy az Átmeneti Rendelkezések korábbi szabályát beemelte az Alaptörvénybe – ám néhány változtatással:

<i>Az Átmeneti Rendelkezések eredeti szövege 11. cikk (3) bekezdés</i>	<i>A negyedik módosítás szövege, 14. cikk [Az Alaptörvénybe 27. cikk (4) bekezdésként beemelve]</i>
Az Alaptörvény XXVIII. cikkének (1) bekezdésében biztosított ésszerű határidőn belüli bírói döntéshez való alapjog érvényesülése érdekében <u>mindaddig, amíg</u> a bíróságok kiegyensúlyozott ügyterhelése <u>nem valósul meg</u> , az Országos Bírósági Hivatal elnöke <u>bármely</u> ügy tárgyalására az általános illetékességű bíróságtól eltérő, de azonos hatáskörű bíróságot jelölhet ki.	Az ésszerű határidőn belüli bírói döntéshez való alapjog érvényesülése és a bíróságok kiegyensúlyozott ügyterhelése érdekében <u>sarkalatos törvényben meghatározottak szerint az Országos Bírósági Hivatal elnöke sarkalatos törvényben meghatározott ügyek</u> tárgyalására az általános illetékességű bíróságtól eltérő, azonos hatáskörű bíróságot jelölhet ki

Az aláhúzott részek a rendelkezések törölt és új elemeit jelölik.

Ahogy a fenti táblázat is mutatja, a negyedik módosítás nem csupán fenntartja az OBH elnökének az eljáró bíróság kijelöléséhez való jogának rendszerét, hanem **meg is fosztja azt annak átmeneti jellegétől**. Ez a változtatás nyilvánvaló ellentétben áll a Velencei Bizottság álláspontjával és súlyosbítja a törvényes bíróhoz való jog elvének sérelmét.

5. A család fogalmának szűkítése

Az Alaptörvény L. cikkének eredeti szövege nem korlátozta a család fogalmát a házasságban élőkre és a szülő-gyermek viszonyra. Az L. cikknek ezt a széles értelmezését az AB is megerősítette a 43/2012. (XII. 20.) határozatában, amelyben a családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvény szűken definiált családfogalmát. Az AB megállapítása szerint az Alaptörvény L. cikkéből nem következik az, hogy az egymás gyermekeit nevelő párokra, a bármilyen okból gyermektelen különmű párokra és a hosszantartó érzelmi és gazdasági életközösségben való együttélés számos többi formájára, amelyik kölcsönös törődésen alapul és a család szélesebb, dinamikusabb szociológiai fogalma alá esik, ne terjedne ki az államnak a családok számára alkotmányos védelmet nyújtó objektív intézményvédelmi kötelezettsége.

A negyedik módosítás²³ azonban az L. cikk (1) bekezdését a következő mondattal egészíti ki: „*A családi kapcsolat alapja a házasság, illetve a szül ő-gyermek viszony.*” Ez a módosítás **jelentősen szűkíti a**

²² A magyar bírósági rendszerre vonatkozó, a CDL_AD(2012)001. számú véleményt követően módosított sarkalatos törvényekről kibocsátott vélemény, 74. §

²³ Negyedik módosítás, 1. cikk

család alkotmányos fogalmát és azzal az eredménnyel jár, hogy csak ebbe az új, korlátozott családfogalomba tartozók számíthatnak alkotmányos védelemre. Ebből következően **az Alaptörvény maga különbséget tesz különböző együttélési formák között**, ami azt jelenti, hogy egy, a család fogalmának új, megszorító alkotmányos fogalmán alapuló, az együttélési formákat egymástól hátrányosan megkülönböztető jogi szabályozás a jövőben nem lesz alkotmányosnak tekinthető.

6. A politikai hirdetések tilalma a kereskedelmi médiában

2013. január elején az AB megsemmisítette a választási eljárásról szóló új törvény 151. cikkének (1) bekezdését, amelyik úgy rendelkezett, hogy „kampányidőszakban politikai hirdetések csak a közmédiában tehetők közzé.” Az 1/2013. (I. 7.) számú határozatában az AB ez utóbbi szabályt alkotmányellenesnek nyilvánította hangsúlyozva azt, hogy a szóban forgó rendelkezés „*azzal járna, hogy a politikai reklámozás lehetősége éppen a társadalomhoz legszélesebb körben eljutó médiumok esetében szűnik meg. A tiltás tehát a választási kampányban folytatott politikai véleménynyilvánítás jelentős korlátozása.*”²⁴ Ezen felül a testület arra a következtetésre jutott, hogy a tiltás „*nem szolgálja a kiegyensúlyozott tájékoztatás megvalósulását, sőt azzal ellentétes eredményre vezethet. A rendelkezés ugyanis éppen a választópolgárokhoz legszélesebb körben eljutó médiatípus esetében tiltja meg – a választói akarat befolyásolásán túl – a tájékoztatást is megvalósító politikai reklámok közzétételét.*”²⁵

Az AB előzőekben idézett megállapításaival szembe menve a negyedik módosítás 5. cikke annak IX. cikke (3) bekezdéseként a következő rendelkezést emeli be az Alaptörvénybe: „*A demokratikus közvélemény kialakulásához szükséges megfelel ő tájékoztatás, valamint az esélyegyenlőség biztosítása érdekében, politikai reklám médiaszolgáltatásban kizárólag ellenérték nélkül közzölhető. Az országgyűlési képviselők általános választásán országos listát, illetve az európai parlamenti képviselők választásán listát állító jelölő szervezetek által és érdekében, az országgyűlési képviselők és az európai parlamenti képviselők választását megelőzően, kampányidőszakban politikai reklám — sarkalatos törvényben meghatározottak szerint — kizárólag közszolgálati médiaszolgáltatások útján, egyenlő feltételek mellett tehető közzé.*” (Szükséges ehhez hozzátenni ugyanakkor azt is, hogy az idézett szöveg azoknak a változtatásoknak az eredménye, amelyeket a parlamenti vita során egy egyéni fideszes képviselő javasolt.²⁶) Így a negyedik módosítás **megtiltja a a legerősebb (ellenzéki) pártok** által vagy érdekében a **politikai hirdetések kereskedelmi médiában való közzétételét** (vagyis amelyek országos listát tudnak állítani, amihez a 106 egyéni választókerület közül minimum kilenc megyében és Budapesten legalább összesen 27-ben jelölt állítása szükséges), **ami ellentétes az AB által kidolgozott sztenderdekkel.**

Ráadásul, egyrészt kevés a valószínűsége annak, hogy a kereskedelmi médiaszolgáltatók politikai pártoknak vagy bárkinek is megengednék, hogy ellenérték nélkül hirdessen. Másrészt a közszolgálati média, amelynek kifejezetten alacsony a díjszabása, a kampányidőszakban sokkal kisebb szerepet játszik, mint a kereskedelmi média. Ennek azon tény fényében van jelentősége, hogy a módosítás nem vonatkozik a nyilvános hirdetőtáblákon elhelyezett politikai reklámokra sem a tiltás, sem az

²⁴ 1/2013. (I. 7.) AB határozat, indokolás [93].

²⁵ 1/2013. (I. 7.) AB határozat, indokolás [98].

²⁶ A 2013. február 25-én benyújtott T/9929/48. számú törvényjavaslat. A javaslat szövege és indokolása magyar nyelven itt érhető el: <http://www.parlament.hu/irom39/09929/09929-0048.pdf>. A rendelkezés szövegének első változata a következőképpen szólt: „*A demokratikus közvélemény kialakulásához szükséges megfelelő tájékoztatás érdekében, sarkalatos törvényben meghatározottak szerint, az országos támogatottsággal rendelkező pártok és más jelölő szervezetek számára az országgyűlési képviselők és az európai parlamenti képviselők választását megelőzően ingyenesen és egyenlő feltételek mellett biztosítani kell a választási politikai hirdetések közszolgálati médiaszolgáltatásokban való közzétételét. Sarkalatos törvény más választási politikai hirdetések közzétételét korlátozhatja.*”

egyenlő feltételek biztosításának követelménye kapcsán. Mivel a hirdetőtábláknak olyan kiemelkedő jelentősége van a kampányidőszakban, mint amekkora a kereskedelmi médiának lenne, és a hirdetőtáblák piacán a kormányzó pártokhoz közel álló üzleti csoportok vannak túlsúlyban, valószínűtlen az is, hogy a közszolgálati médiában az egyenlő feltételek biztosításának követelménye tényleges esélyegyenlőséget eredményezne.

A negyedik módosítás előzőekben idézett **szövege az Emberi Jogok Európai Egyezményének 10. cikkét is sérti.** A *TV Vest As and Rogaland Pensjonistparti v. Norway*²⁷ ügyben, amely a politikai reklámok televízióban való közzétételének általános tilalmával volt kapcsolatos, az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) ismét kimondta, hogy az EJEB esetjoga alapján az Egyezmény 10. cikkének (2) bekezdése alatt szűk a mozgástér a köz érdeklődésére számot tartó politikai beszéd és vita korlátozására. A hivatkozott ügyben a bíróság megismételte továbbá azt is, hogy a politikai beszéd korlátozása esetében *a releváns kifejezést közlő médium lehetséges hatása fontos tényező az alapjogba való beavatkozás arányosságának értékelésekor.*²⁸ A hivatkozott ügyben az EJEB azt a tényt értékelte, hogy a kérelmező párt a nagyobb pártokkal szemben hátrányos helyzetben volt, mivel utóbbiak a szerkesztett műsorokban médiafelülethez jutottak.²⁹ Az indokolás ezen irányja alapján a negyedik módosítás az EJEB esetjogában lefektetett általános elveknek sem felel meg.

7. A hajléktalanság kriminalizálása alkotmányos alapjának megteremtése

A hajléktalanság kriminalizálása a kormánykoalíció visszatérő célja volt mind központi, mind pedig helyi szinten. A 2012-ben elfogadott új szabálysértési törvény például úgy rendelkezett, hogy aki a közterület belterületét rendeltetésétől eltérő módon, életvitelszerű lakhatás céljára használja, illetve életvitelszerű lakhatáshoz használt ingóságokat közterületen tárol, szabálysértést követ el és pénzbírsággal vagy elzárással büntethető. A „hajléktalan-ellenes” rendelkezéseket szegénységgel és lakhatással foglalkozó ENSZ szakértők is kritizálták, akik felhívták Magyarországot arra, hogy vizsgálja felül a hajléktalanság kriminalizálására vonatkozó jogi szabályozását.³⁰

38/2012. (XI. 14.) számú határozatában az AB – többek között – megsemmisítette a szabálysértési törvény vonatkozó rendelkezéseit és kimondta, hogy a hajléktalanságnak, mint állapotnak a kriminalizálása alkotmányellenes, mivel sérti az emberi méltóságot: *„Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint sem a hajléktalanoknak a közterületekről való eltávolítása, sem a szociális ellátások igénybevételére való ösztönzése nem tekinthető olyan legitím, alkotmányos indoknak, amely a hajléktalanok közterületen élésének szabálysértéssé nyilvánítását megalapozná. A hajléktalanság szociális probléma, amit az államnak a szociális igazgatás, a szociális ellátás eszközeivel és nem büntetéssel kell kezelnie. Az Alaptörvény II. cikkében szabályozott emberi méltóság védelmével összeegyeztethetetlen önmagában azért társadalomra veszélyesnek minősíteni és büntetni [a hajléktalanokat].”*³¹

A negyedik módosítás azonban figyelmen kívül hagyja az AB előzőekben idézett érveit és **felhatalmazza a Parlamentet vagy a helyi önkormányzatokat arra, hogy a hajléktalanságot kriminalizálják** azáltal, hogy annak XXII. cikk (3) bekezdéseként a következő rendelkezést emelte

²⁷ 21132/05. számú kérelem, 2008. december 11-én meghozott ítélet

²⁸ *TV Vest As and Rogaland Pensjonistparti v. Norway*, 59-60. §§

²⁹ *TV Vest As and Rogaland Pensjonistparti v. Norway*, 73. §

³⁰ Lásd: Hungary's homeless need roofs, not handcuffs – UN experts on poverty and housing, 15 February 2012, <http://www.europe.ohchr.org/en/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=9994&LangID=E>.

³¹ 38/2012. (XI. 14.) AB határozat, indokolás [53].

be az Alaptörvénybe: „Törvény vagy helyi önkormányzat rendelete a közrend, a közbiztonság, a közegészség és a kulturális értékek védelme érdekében, a közterület meghatározott részére vonatkozóan jogellenessé minősítheti az életvitelszerűen megalósuló közterületi tartózkodást.”³² **Ez szintén nyilvánvaló ellentétben áll az AB által kidolgozott elvekkel.** Másrészt a módosítás szerint az államnak és a helyi önkormányzatoknak „törekedniük” kell arra, hogy lakhatást biztosítsanak minden hajléktalan embernek, ez a hatóságok oldalán nem keletkeztet kötelezettséget.

8. A vallásszabadságot és az állam és egyház szétválasztásának elvét sértő rendelkezések

2011. december 30-án a Parlament új egyházügyi törvényt³³ fogadott el, amely már 2012. január 1-jén hatályba is lépett és jelentősen átalakította az egyházakra vonatkozó nyilvántartásba vételi rendszert. Az egyházügyi törvény alapján **minden egyház, a törvény mellékletében felsoroltak kivételével, elvesztette már megszerzett és fennálló jogait és egyházi jogállása egyesületivé alakult át.** Az új szabályozás eredményeként több mint 300 felekezet vesztette el egyházi jogállását és nyújtott be az újra elismerésére irányuló kérelmet, kezdeményezte egyesületté alakulását vagy szüntette meg tevékenységét. (Az egyházügyi törvény melléklete jelenleg 27 felekezetet, mint nyilvántartásba vett egyházat tartalmaz.) Az egyházi jogállással ellentétben az egyesület nem élvezi ugyanazokat a jogokat és kiváltságokat az adózás, a foglalkoztatás, a közintézményekben való vallási szolgáltatás nyújtása, az információk nyilvánosságra hozatala stb. tekintetében. A Velencei Bizottság álláspontja szerint az egyházügyi törvény **„bizonyos mértékben egyenlőtlen séget idéz elő és a vallási meggyőződések és közösségek között diszkriminál azon az alapon, hogy az állam elismeri-e őket vagy sem.”**³⁴ Ez az Emberi Jogok Európai Egyezménye 14. cikkének sérelmét is megalapozhatja annak 9. cikkével összefüggésben.

Az egyházügyi törvény felsorolja az egyházi jogállás megszerzéséhez szükséges követelményeket úgy, mint **százéves nemzetközi vagy magyarországi egyesületként való működés, amely túlzottan szigorú feltétel és így az Emberi Jogok Európai Egyezményének 9. cikkét**³⁵ sérti. A felekezeteket a Parlament ismerheti el egyházként a képviselők kétharmadának szavazatával. (Így az egyházügyi törvény mellékletét minden egyes alkalommal módosítani kell, amikor a Parlament új egyházat ismer el.) Azonban az egyházügyi törvény által felsorolt követelmények nem kötik az Országgyűlést, így a Parlament egyházi jogállást elismerő döntése önkényes, és az elismerésre vonatkozó normatív kritérium hiánya az állam és egyház szétválasztásának elvét sérti. Ráadásul nyilvánvalóan nincs fellebbezési jog az elismerésre vonatkozó döntés ellen, és ha a Parlament nem vesz nyilvántartásba egy felekezetet, döntését nem köteles megindokolni. Ezzel összefüggésben a Velencei Bizottság 2012 márciusában kibocsátott véleményében arra mutatott rá, hogy az egyházügyi törvény **„az egyházak elismerését illetően túlzott és önkényes feltételeken alapuló követelményrendszert állított fel. Különösen a belföldi és nemzetközi egyházi közösségként való**

³²Negyedik módosítás, 8. cikk

³³A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény

³⁴A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvényről a Velencei Bizottság által annak 90. Teljes ülésén (Velence, 2012. március 16-17.) elfogadott vélemény, CDL-AD(2012)004, 110. §

³⁵Lásd pl.: *Religionsgemeinschaft der Zeugen Jehovas and Others v. Austria* (40825/98. számú kérelem, 2008. július 31-én meghozott ítélet).

működés időtartamára vonatkozó követelmény és a politikai döntésen alapuló elismerési eljárás szorul felülvizsgálatra.³⁶

Az egyházügyi törvény alkotmányos alapját Magyarország Alaptörvényének átmeneti rendelkezéseinek 21. cikk (1) bekezdése adta, amely úgy rendelkezett, hogy az Országgyűlés megállapítja az elismert egyházakat, valamint meghatározza a további elismert egyházként való elismerés feltételeit úgy, mint meghatározott idejű működés, meghatározott taglétszám, történelmi hagyományok és társadalmi támogatottság. Az AB azonban 45/2012. (XII. 29.) számú határozatában az **Átmeneti Rendelkezések 21. cikk (1) bekezdését is megsemmisítette**, mivel az nem volt átmeneti jellegűnek tekinthető. Közelmúltbeli fejleményként kell megemlíteni továbbá, hogy 2013. február 26-án hozott 6/2013. (III. 1.) számú döntésében az AB kimondta, hogy az egyházügyi törvénynek a vallási felekezetek Parlament általi elismerését tartalmazó szabályai alkotmányellenesek, mivel azok a pártatlan bíróságok helyett egy alapvetően politikai jellegű testületet (azaz az Országgyűlést) hatalmaznak fel arra, hogy alapvető jogokat érintő és jogi mérlegelést igénylő egyedi esetekben döntsön. Az AB a szóban forgó rendelkezéseket a hatálybalépésükre, 2012. január 1-jére visszaható hatállyal megsemmisítette és megállapította, hogy azok nem alkalmazhatók, így a már létező felekezetek nem veszítették el egyházi jogállásukat.

Válaszul az AB-nak az Átmeneti Rendelkezések hivatkozott szabályozását megsemmisítő döntésére a negyedik módosítás **beemeli az Alaptörvény VII. cikkébe azt, hogy az Országgyűlés sarkalatos törvényben** (azaz a jelen lévő képviselők kétharmadának szavazatával) **egyházként ismerhet el egyes vallási tevékenységet végző szervezeteket**, valamint azt, hogy a felekezetek egyházként való elismerésének feltételeként sarkalatos törvény huzamosabb idejű működést, társadalmi támogatottságot és a közösségi célok érdekében történő együttműködésre való „alkalmasságot” írhat elő.³⁷

Ennek következtében a negyedik módosítás az egyházak Parlament általi elismerhetőségének kimondásával **fenntartja az állam és egyház elválasztása elvének** sérelmét és továbbra is diszkriminál a felekezetek között. Így **a negyedik módosítás a Velencei Bizottság javaslataival is szembe megy.**

Egy, az Alkotmányügyi Bizottság által a parlamenti vita során 2013. február 28-án benyújtott javaslatnak³⁸ az eredményeként az Alaptörvény VII. cikkének (4) bekezdése a következőt is tartalmazni fogja: „Az egyházak elismerésére vonatkozó sarkalatos törvényi rendelkezésekkel szemben alkotmányjogi panasznak van helye.” Ez a rendelkezés azonban az AB értelmezése szerint nem tekinthető hatékony jogorvoslatnak, ugyanis a testület 6/2013. (III. 1.) számú, az egyházügyi törvény előzőekben hivatkozott szabályozását megsemmisítő határozatában a következőket mondta ki. „Az Alkotmánybíróság megjegyzi, hogy nem tekinthető az Alaptörvény XXVIII. cikk (7) bekezdése által megkövetelt hatékony jogorvoslatnak az Alkotmánybíróságról szóló törvény 26. § (2) bekezdése szerinti alkotmányjogi panasz benyújtásának lehetősége sem (...), mivel az Alkotmánybíróság nem az Országgyűlés által jogalkalmazóként lefolytatott egyedi elismerési eljárásokban megállapított

³⁶ A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvényről kibocsátott vélemény 108. §

³⁷ Negyedik módosítás, 4. cikk

³⁸ A T/9929/51. számú bizottsági módosító javaslat szövege és indokolása magyarul elérhető itt: <http://www.parlament.hu/irom39/09929/09929-0051.pdf>.

tényállást és az eljárás jogszerűségét vizsgálja felül, hanem csak az elismeréssel kapcsolatos döntés során alkalmazott, illetve közvetlenül hatályosuló jogszabály Alaptörvénnyel való összhangját.”³⁹

9. Az egyetemek gazdasági autonómiájának megszüntetése

Azon rendelkezésnek az Alaptörvény X. cikk (3) bekezdésébe iktatásával, amely szerint „*az állami felsőoktatási intézmények gazdálkodási rendjét törvény keretei között a Kormány határozza meg, gazdálkodásukat a Kormány felügyeli*”⁴⁰, **a negyedik módosítás teljes mértékben megszünteti az egyetemek gazdasági autonómiáját.**

10. A belföldi munkavállalást a tanulmányok állami finanszírozásáért cserébe megkövetelő „hallgatói szerződések”

A negyedik módosításnak megfelelően az Alaptörvény XI. cikke a következő rendelkezéssel egészül ki „(3) *Törvény a felsőfokú oktatásban való részvétel anyagi támogatását meghatározott időtartamú olyan foglalkoztatásban való részvételhez, illetve vállalkozási tevékenység gyakorlásához kötheti, amelyet a magyar jog szabályoz.*”⁴¹ E rendelkezés hátterével kapcsolatban emlékeztetni kell arra, hogy az úgynevezett **„hallgatói szerződéseket” eredetileg egy kormányrendelet vezette be** 2012 januárjában kimondva azt, hogy egyetemi tanulmányuk állami finanszírozásáért cserébe, a diákok diplomájuk megszerzését követően kötelesek meghatározott ideig Magyarországon dolgozni, máskülönben tanulmányaik költségét vissza kell fizetniük. A magyar alapvető jogok biztosának beadványa alapján az előzőekben hivatkozott kormányrendeletet **az AB 32/2012 (VII. 4.)** számú határozatában **megsemmisítette**, azonban csupán formai okokra történő hivatkozással, vagyis nem végezte el a hallgatói szerződések tartalmi szempontú alkotmányossági vizsgálatát. Az imént hivatkozott AB határozat nyilvánosságra hozatalának napján az oktatási ügyekkel foglalkozó országgyűlési bizottság módosító javaslatot terjesztett elő a felsőoktatásról szóló törvényhez, amely a korábbi kormányrendelet **hallgatói szerződésekről szóló szabályainak minden változtatás nélküli újbóli bevezetését** tartalmazta. Ebből következően a jelenleg hatályos, a nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény azt tartalmazza, hogy a diákoknak az oklevél megszerzését követő húsz éven belül az általuk folytatott tanulmányok ideje kétszeresének megfelelő időtartamban Magyarországon kell dolgozniuk, máskülönben kötelesek a tanulmányaik költségét visszafizetni. A fenti rendelkezés nem csak **a rászoruló diákokat**, akik nem tudják maguk finanszírozni a tanulmányaikat, **hossa hátrányos helyzetbe**, de **aránytalanul korlátozza a diákok szabad hivatásválasztáshoz való jogát is**. Ráadásul a diákok a szerződés aláírásával hosszú távú kötelezettséget vállalnak magukra, miközben az államnak csupán „törekednie” kell megfelelő munkalehetőséget biztosítani számukra. Az előbbi indokok alapján a magyar alapvető jogi biztos a hallgatói szerződések érdemi felülvizsgálatát kérte az AB-tól, az erre irányuló eljárás folyamatban van. Beadványában az alapvető jogok biztosja arra is hivatkozott, hogy a hallgatói szerződések vizsgálatakor a munkavállalók EU-n belüli szabad áramlásának elvére és az Európai Unió Alapjogi Chartájának 15. cikkére is figyelemmel kell lenni.

Előzőekben foglaltak alapján az a következtetés vonható le, hogy **a kormánypárt** az Alaptörvény negyedik módosítása révén **úgy akar felülemelkedni a hallgatói szerződésekkel kapcsolatos**

³⁹ 6/2013. (III. 1.) AB határozat, VI. 3.3.3. szakasz

⁴⁰ Negyedik módosítás, 6. cikk

⁴¹ Negyedik módosítás, 7. cikk.

lehetséges alkotmányos problémákon, hogy kifejezett alkotmányos alapot teremt a diákok szabad hivatásválasztáshoz való jogának korlátozására.